

ALLA KYRYDON, SERHIY TROYAN¹

WOJNA ROSYJSKO-UKRAIŃSKA JAKO CZYNNIK REKONFIGUROWANIA NEOPOSTBIPOLARNOŚCI

WSTĘP

20 lutego 2014 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła wojnę z Ukrainą, zakłócając system bezpieczeństwa międzynarodowego w Europie, stwarzając realne zagrożenie rozprzestrzenienia się dalszej rosyjskiej ekspansji na kontynent. Jest to po II wojnie światowej pierwsza większa wojna kontynentalna na mapie geograficznej Europy. Realia wojny „hybrydowej”, demonstrowanej przez Rosję od 2014 r., ukazały radykalnie odmienny charakter współczesnych wojen — połączenie działań dywersyjnych, „wojen zastępczych”, konfliktów zbrojnych na dużą skalę itp. 24 lutego 2022 r. był początkiem nie tylko wojny rosyjsko-ukraińskiej na pełną skalę, ale także nowej rzeczywistości geopolitycznej.

W tym kontekście wojnę rosyjsko-ukraińską lat 2014–2024 należy interpretować jako odroczonej Wielką Wojnę Europejską, która wyznacza ostateczne przejście do nowego — neopostbipolarnego — systemu stosunków międzynarodowych. Wojna ta stała się już największym i najbardziej wyniszczającym konfliktem zbrojnym w Europie od zakończenia II wojny światowej. Wywołało to falę polityczno-dyplomatycznego, militarne, społeczno-gospodarczego tsunami, znacząco wpływając na rekonfigurację post dwubiegunowego porządku międzynarodowego świata, który funkcjonował po zakończeniu zimnej wojny, zaniku dwubiegunowości i upadku bloku komunistycznego. Obecnie nie jest możliwe dokładne nakreślenie zmian na arenie międzynarodowej, do jakich doprowadzi współczesna wojna rosyjsko-ukraińska, należy jednak uznać ją za punkt zwrotny w sensie spowodowania takich przemian.

Jednocześnie teoretycy i praktycy stosunków międzynarodowych zwracają szczególną uwagę na konfrontację i eskalację interakcji na wzór powstania wojny hybrydowej między Rosją a Ukrainą i jej przekształcenia w wojnę na pełną skalę, a także na konfrontację między demokracją a autorytaryzmem we współczesnym świecie. Zachodnioeuropejski badacz Marcel von Herpen analizuje „wojny Putina” z Czeczenią, Gruzją i Ukrainą jako przejaw ekspansjonistycznej polityki Federacji Rosyjskiej i ważny czynnik zwiększający niestabilność w Europie (Marcel H. Van Herpen, 2014). O narastających zawirowaniach we współczesnym świecie pod wpływem konfrontacji

¹ Udział autorów w napisaniu artykułu: Alla Kyrydon — 50%, Serhiy Troyan — 50%.

głównych aktorów na arenie polityki światowej bezpośrednio pisze polski profesor i badacz stosunków międzynarodowych Stanisław Beleń (Bieleń, 2021). Szereg naukowców, w tym ukraińskich, polskich i amerykańskich, zwraca uwagę na pojawienie się „ukraińskiego frontu hybrydowego” (Gorbulin, 2017; Malkiewicz & Szymaniec 2023) i groźbę jego przekształcenia w nową zbrojną wojnę światową (Felshtinsky & Stanczew, 2022; Bartosiak & Zychowicz, 2023). W tych warunkach konfrontacja demokracji z autorytaryzmem znacznie się nasiliła. Co więcej, ryzyka i zagrożenia dla postępu liberalno-demokratycznego stały się tak duże, że np. polski dyplomata profesor Roman Kuźniar mówi o „zmierzchu liberalnej demokracji” (Kuźniar, 2022). Nowe pogorszenie sytuacji nastąpiło pod bezpośrednim wpływem rozpoczęcia wojny rosyjsko-ukraińskiej na pełną skalę. Naukowcy, zwłaszcza ukraińscy, polscy, niemieccy itp., definiują ją jako współczesną wojnę z rosyjskim ekspansjonistycznym Lewiatanem, w której zwycięstwo proukraińskich sił Demokracji i Wolności potrzebuje ich konsolidacji (Rüdiger von Fritsch, 2022; Bruszewski & Kozubel & Szopa, 2023, Przebinda, 2023; Troyan, 2023; Wojczal, 2023).

W tym względzie bezpośrednia rosyjska agresja zbrojna przeciwko Ukrainie stała się nowym wyzwaniem dla społeczeństwa ukraińskiego i europejskiego w warunkach nieskuteczności instytucjonalnych i prawnych mechanizmów oddziaływania na kraj agresora w postaci nuklearno-wojskowego państwa rosyjskiego. Jednocześnie wojna rosyjsko-ukraińska z lat 2014–2024 wyraźnie zaostrzyła nie tylko regionalne (europejskie), ale także globalne stosunki międzynarodowe. Tym samym ona bezpośrednio spowodowała zawirowania i transformację całego systemu międzynarodowego epoki postdwubiegunowej. Celem artykułu naukowego jest zbadanie wpływu kilkunastu lat rosyjskiej agresji na Ukrainę na rekonfigurację neopostbipolarnych stosunków międzynarodowych.

POJĘCIE POSTDWUBIEGUNOWOŚCI

W dzisiejszych okolicznościach rosyjska agresja hybrydowa i zbrojna na Ukrainę stała się punktem zwrotnym z punktu widzenia relacji aktor-sieć na arenie międzynarodowej: po pierwsze, ekspansja Federacji Rosyjskiej spowodowała zaburzenie istniejących międzynarodowych norm prawnych; po drugie, doszło do rozszerzenia NATO i konsolidacji Wspólnoty Europejskiej w oparciu o utworzenie Europejskiej Wspólnoty Politycznej, w skład której wchodzi zarówno członkowie UE, jak i kraje nienależące do tego stowarzyszenia; po trzecie, Ukraina, jako główny obiekt zdradzieckiej ekspansji Rosji, otrzymała perspektywę integracji europejskiej i euroatlantycznej stając się kandydatem do członkostwa w UE i ubiegając się o członkostwo w NATO; po czwarte, wojna pokazała nieskuteczność instytucji międzynarodowych (m.in. ONZ i OBWE) oraz dotychczasowych narzędzi bezpieczeństwa regionalnego i globalnego, a inicjatywa sytuacyj-

nie przechodzi w ręce nieformalnych lub specjalnie utworzonych grup i stowarzyszeń — G 7, G 20, AUKUS (Unia Bezpieczeństwa Australii, Wielkiej Brytanii, USA), QSD/QUAD (Dialog Strategiczny w kwestiach bezpieczeństwa w regionie Indo-Pacyfiku składający się z Australii, Indii, Japonii, USA), I2U2 lub West Asian QUAD lub QUAD 2.0 (Platforma Współpracy Indii, Izraelu, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, USA w obszarach gospodarki, transportu, żywności, opieki zdrowotnej, bezpieczeństwa, przestrzeni kosmicznej), wreszcie — UDCG Ramshteyn — grupa kontaktowa ds. kwestii obronnych Ukrainy.

Systemy stosunków międzynarodowych kształtują się w procesie długiego rozwoju historycznego, nigdy nie powstają i nie znikają od razu. Zniszczenie i upadek jednego systemu międzynarodowego nieuchronnie prowadzi do powstania innego. Proces ten jest dość długi i skomplikowany. Wiąże się to ze zróżnicowaniem sił, które stopniowo „przesuwa się” z wyższych poziomów hierarchicznych układu na niższe. Z każdym nowym cyklem ewolucji systemów międzynarodowych rosła współzależność państw i wzmacniały się więzi między nimi. Jednocześnie wzrosła siła oddziaływania ośrodków światowych, znaczenie możliwości i ograniczeń strukturalnych, określono jakościowo inne parametry funkcjonowania systemu.

Przejście z systemu Jalta-Poczdam do post-bipolarnego systemu stosunków międzynarodowych było dość niejednoznaczne i w tym sensie charakteryzuje się nawet terminem „niedokończona dekonstrukcja” (Shapovalova, 2014, 94–107). Warunki przejścia na post-bipolarność nie dały jasnego wyobrażenia o prawdopodobnej konfiguracji politycznej nowego systemu międzynarodowego. W tych warunkach skupienie się na podziale potencjału międzypaństwowego było trudne, a nawet bezużyteczne. W nowym złożonym kontekście nie było widać pojedynczego zasobu systemowego zdolnego do określenia subiektywnych możliwości aktorów na arenie światowej tak praktycznie automatycznie, jak robiła to siła militarna w poprzednich epokach. Wynikało to przede wszystkim z braku jasności, wokół jakich potężnych graczy międzynarodowych i według jakich zasad powstaną nowe kompleksy relacyjne, które będą strukturuwać nowy globalny system stosunków międzynarodowych.

Zaleta wspólnoty zachodniej w posiadaniu materialnych atrybutów siły nie dała jej jeszcze statusu wyjątkowego światowego hegemonu i nie przekształciła systemu globalnego w strukturę monopolarną. Więcej tego, Zachodu na czele z USA trzeba dużo starać się w kierunku budowania i naprawienia stabilnych struktur międzynarodowych. Raczej ten sytuacyjny „moment monopolarności” (Krauthammer, 1991) polega w na tym, że Zachód miał poważne możliwości budowy takich struktur, najpierw ze względu na obecność skutecznego, rozgałęzionego i zinstytucjonalizowanego mechanizmu współpracy. Liberalny porządek w społeczności zachodniej nie tylko ustabilizował swoją wewnętrzną organizację, ale także działał jako wysiłek uzasadnienia i uprzed-

miotowania jej dominującej pozycji w systemie globalnym. Dlatego projekt, afirmacja i konsolidacja własnej dominacji w systemie globalnym staje się głównym czynnikiem motywacyjnym dla Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników z Europy Zachodniej. Głównym narzędziem wdrażania tych aspiracji było rozpowszechnianie podstawowych zasad liberalnego porządku w skali globalnej (Ikenberry, 2010, 536).

Najczęściej do ogólnego opisu powiązań i współzależności procesów zachodzących w polityce światowej po upadku „żelaznej kurtyny” używa się dwóch terminów: „postbipolarny system międzynarodowy” lub stosunki międzynarodowe „po zakończeniu zimnej wojny”. W pierwszym przypadku — „postdwubiegunowy system międzynarodowy” — starają się podkreślić zanik dualizmu na arenie polityki międzynarodowej po upadku ZSRR jako superpotęgi. Jedynym supermocarstwem pozostały Stany Zjednoczone, choć pewne elementy superpotęgi są charakterystyczne dla innych wpływowych podmiotów współczesnych stosunków międzynarodowych. Przede wszystkim mówimy o Chińskiej Republice Ludowej, Federacji Rosyjskiej i Unii Europejskiej. Znany amerykański badacz stosunków międzynarodowych S. Huntington w artykule „Jedna superpotęga”(Huntington, 1999) zaproponował nawet rozważenie systemu międzynarodowego „po zimnej wojnie” (Kuźniar, 2011; Trojan, 2014) jako modelu łączonego w formacie „świat jedno-wielobiegunowy”, w którym dominacja USA graniczy z policentrycznym konglomeratem pozostałych krajów. Tak funkcjonujący mechanizm współczesnego systemu międzynarodowego miał zapewnić jego długoterminową stabilność. W związku z tym ewolucja post dwubiegunowości miała przebiegać „łagodnie” — bez poważnych i groźnych konfliktów zbrojnych oraz wielkich wojen pomiędzy wpływowymi aktorami międzynarodowymi, których celem byłoby uzyskanie przewagi w przestrzeni teluro- i/lub talasokratycznej.

W drugim przypadku — systemu stosunków międzynarodowych „po zakończeniu zimnej wojny” — kluczem do oceny obecnego stanu stosunków międzynarodowych jest podkreślenie zaniku węzłowych linii podziału na arenie polityki światowej: między socjalizmem a kapitalizmem, między regulacją państwową a gospodarką rynkową i wreszcie między ZSRR a USA. Stąd zdaniem przewodniczącego amerykańskiej Rady ds. Stosunków Międzynarodowych R. Haasa współczesny świat można interpretować jako „niepolarny”, w którym władza jest rozdzielona pomiędzy liczne, ale „stosunkowo równe” ośrodki siły (Haass, 2008). Z czasem, po zakończeniu epoki zimnej wojny, co najmniej cztery takie konkurencyjne centra odróżniały się od konfrontacji blokowej, biorąc pod uwagę wpływy polityczne, gospodarcze, militarne i surowcowe — USA, Chiny, UE, Rosja. Taki wzrost roli i znaczenia innych wpływowych ośrodków władzy na arenie międzynarodowej obiektywnie doprowadził do nasilenia konfrontacji między nimi. Wymagało to terminowej aktualizacji istniejących instrumentów międzynarodowych i międzynarodowych me-

chanizmów prawnych regulujących stosunki, aby uniknąć gwałtownego konfliktu geopolitycznego.

Nietrudno zauważyć, że oba pojęcia — postdwubiegunowy system międzynarodowy i stosunki międzynarodowe „po zakończeniu zimnej wojny” — mają wspólne punkty styeczne. To z reguły pozwala na używanie ich jako synonimów i czyni je najbardziej popularnymi przy wyborze ogólnej kompleksowej definicji współczesnego systemu stosunków międzynarodowych. Jednak, jako słusznie odznacza ukraińska badaczka O. Shapovalova, charakter i struktura systemu stosunków międzynarodowych po upadku dwubiegunowości spowodowało poważną debatę naukową. Niepewność podstawowych cech dystrybucji nowoczesnego systemu, niemożność dopasowania go do dowolnych typowych modeli systemów międzynarodowych, brak wyraźnej hierarchii aktorów, a ostatecznie obecność wielu specyficznych, w pewnym rodzaju unikalnych trendów poważnie skomplikuj badanie systemu post-bipolarnego, wymagające jakościowo różnych teoretycznych i metodologicznych instrumentów analizy naukowej (Trojan & Kyrydon, 2021). Ponadto materiał empiryczny do badań naukowych rozszerza się z czasem, ukazują się do niedawna ukryte trendy, które w wielu przypadkach wykraczają poza utworzone obrazy analityczne, a nawet bezpośrednio je naruszają (Shapovalova, 2014, 34). Jednak naszym zdaniem ponad trzydziestoletni okres funkcjonowania stosunków międzynarodowych po globalnych przemianach ustrojowych lat 1989-1991, upadku komunizmu i zniszczeniu ZSRR nie jest jednolity. Wyraźnie przebiega według kilku podstawowych etapów.

ETAPY POSTDWUBIEGUNOWOŚCI I PRZEJŚCIE DO NEOPOSTDWUBIEGUNOWOŚCI

Pierwszy etap — lata 1991–2005 — należy określić koncepcyjnie i terminologicznie jako postbipolarny. Jego cechą charakterystyczną było odejście od konfrontacyjnego świata dwubiegunowego na rzecz stworzenia nowego systemowego modelu międzynarodowego, opartego na konsensusie i na współpracy przy jednoczesnym zachowaniu wpływów superpotęgi reprezentowanej przez Stany Zjednoczone. Po upadku ZSRR i światowego systemu komunistycznego przestrzeń ta została uwzględniona w nowoczesnych procesach globalizacji. Regionalne procesy integracji, w tym w Europie, zyskały nowy impuls rozwoju co doprowadziło do powstania i wzmocnienia Unii Europejskiej. W 2004 r. pierwsze poszerzenie NATO i UE na Wschód odbyło się kosztem byłego bloku wschodniego — osiem byłych krajów socjalistycznych uzyskało członkostwo w NATO i UE. Pomiar bezpieczeństwa współpracy i koordynacji wspólnych działań charakteryzował się stworzeniem globalnej koalicji antyterrorystycznej z udziałem USA i Rosji po ataku terrorystycznym 11 września 2001 r.

Drugi etap — 2005–2014 — wzmożona konfrontacja, przejście do nowej zimnej wojny i „powstanie innych”. Charakteryzowało się ono przejściem do kryzysu wielobiegunowego świata polityki międzynarodowej, polegającego, po pierwsze, na wzmocnieniu roli szeregu aktorów międzynarodowych — Unii Europejskiej, Chińskiej Republiki Ludowej, Federacji Rosyjskiej; po drugie, wzrost zagrożeń i wyzwań bezpieczeństwa związanych w szczególności z wybuchem rewolucyjnych wydarzeń Arabskiej Wiosny w krajach Większego Bliskiego Wschodu w latach 2010-2013 i ich różnorodnymi konsekwencjami; po trzecie, erozja istniejącego międzynarodowego porządku prawnego w wyniku imperialistycznej polityki ekspansjonistycznej Rosji, która znalazła wyraz w wojnach z Gruzją (2008) (Kyrydon & Troyan, 2009; Marcel H. Van Herpen, 2014) i Ukrainą (od 2014) (Felshtinsky & Stanczew, 2015; Bartosiak & Zychowicz, 2023; Troyan, 2023).

Trzeci etap trwa od 2014 roku i można go określić jako neopostbipolarny. Charakteryzuje się dalszym wzrostem konfliktogenności układu międzynarodowego, kryzysem globalnych i regionalnych systemów bezpieczeństwa, chaosizacją stosunków międzynarodowych, ostatecznym przejściem do nowej lub drugiej zimnej wojny, którą niektórzy badacze nazywają wręcz „światową hybrydą” wojna” (Gorbulin, 2017; Felshtinsky & Stanczew, 2022). Istotnym czynnikiem wzrostu chaosu i konfliktogenności w stosunkach międzynarodowych na etapie neopostdwubiegunowości jest agresywna i ekspansjonistyczna polityka Federacji Rosyjskiej, która znalazła wyraz w prowadzonej przez nią wojnie z Ukrainą — najpierw wojnie hybrydowej (od 26 lutego 2014 r.), a następnie wojnę konwencjonalną na pełną skalę (od 24 lutego 2022 r.). Wojna rosyjsko-ukraińska stała się poważnym wyzwaniem i zagrożeniem dla liberalno-demokratycznego porządku świata, który jeszcze w pierwszej dekadzie XXI wieku uznawany był za wektor definiujący nowoczesny rozwój społeczny.

Zauważmy tutaj, że zgodnie z różnymi paradygmatami stosunków międzynarodowych podejmowano szereg prób zbudowania pojęciowego modelu systemu międzynarodowego, uwzględniającego zarówno czynniki materialne, jak i ideologiczne. Najbardziej obiecujący wśród nich jest konstruktywistyczny model G. Sorensena, który w swoich publikacjach ukazuje rolę czynników materialnych, ideologicznych i instytucjonalnych w przemianach porządku świata w okresie postdwubiegunowym przez pryzmat ich wpływu na naturę państwowości i zróżnicowanie państw ze względu na charakter ich państwowości. Na podstawie tych rozważań G. Sorensen w swoim artykule „Jaki rodzaj porządku międzynarodowego?” (Sørensen, 2006) proponuje rozważyć nowoczesny system międzynarodowy jako połączenie czterech aspektów — militarno-polityczna równowaga sił między państwami, architektura instytucji międzynarodowych, sfera idei i ideologii oraz ekonomiczna sfera produkcji, finansów i redystrybucji korzyści. Jednakże wyodrębniwszy i rozważywszy te aspekty w sposób niezależny, G. Sorensen nie opracował jasnego modelu ich syntezy

w holistyczną wizję. Ponadto postrzega dominację liberalnego projektu Zachodu w systemie globalnym jako fakt ustalony, choć jednocześnie uznaje, że dla zbudowania stabilnego porządku światowego w oparciu o zasady liberalnej demokracji konieczne jest do wykonania szeregu trudnych zadań i pogodzenia czynników materialnych, ideologicznych i instytucjonalnych (Sørensen, 2006, 359).

Hybrydowa agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę (od 26 lutego 2014 r.), a później jej przekształcenie w wojnę na dużą skalę (od 24 lutego 2022 r.), stała się w rzeczywistości początkiem poważnej transformacji postbipolarnego systemu stosunków międzynarodowych, który rozwinął się w swoich głównych cechach po upadku ZSRR i światowego systemu socjalizmu w 1991 r. Rosja, prowadząc swoją politykę sprzeczną z ustawowymi wymogami ONZ oraz podstawowymi traktatami podpisanymi z Ukrainą, zagroziła nie tylko suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy, ale także rozpoczęła demontaż całej międzynarodowej struktury prawnej współczesnego porządku światowego. Jej agresywne kroki wywołały odpowiednią reakcję oporu nie tylko ze strony państwa i społeczeństwa ukraińskiego, ale także wywołały presję sankcyjną ze strony demokratycznej części wspólnoty światowej. Świadczą o tym wprowadzone od 2014 r. (a zwłaszcza od końca lutego 2022 r.) sankcje indywidualne i sektorowe wobec Rosji, rosyjskich firm, osób prawnych i osób fizycznych oraz poparcie 14 rezolucji (przyjętych w latach 2014–2023) przez Zgromadzenie Generalne ONZ) w sprawie przywrócenia pełnej integralności terytorialnej i suwerenności Ukrainy w granicach uznanych przez społeczność międzynarodową z 1991 r. (Sullivan & Bowman, 2023).

Cała historyczna ewolucja stosunków międzynarodowych obrazowo ilustruje fakt przemieniającej siły potężnych konfliktów zbrojnych, które nieuchronnie przyczyniają się do kształtowania się nowego układu międzynarodowego i jego wymiaru bezpieczeństwa. Jednocześnie warunki pokoju i wektory rozwoju nowego porządku świata dyktują zwycięskie państwa. Wojna rosyjsko-ukraińska ma wszelkie szanse, aby przejść do historii jako istotny czynnik transformacji współczesnego porządku świata. Ona stała się najbardziej niszczycielskim konfliktem w Europie od zakończenia II wojny światowej. Profesor Gi-Wook Shin zauważa, że inwazja Rosji na Ukrainę wywołała „burzę geopolityczną, która wywołuje sejsmiczne zmiany w porządku międzynarodowym”. Trudno obecnie przewidzieć wszystkie aspekty wpływu tej wojny na zmiany w międzynarodowo-prawnym porządku światowym. Jednak z dużym prawdopodobieństwem „wojna rosyjsko-ukraińska stanie się ważnym punktem zwrotnym, tak jak w 1945 r. rozpoczęła się zimna wojna, a era globalizacji rozpoczęła się wraz z upadkiem Związku Radzieckiego w 1991 r.” (Gi-Wook Shin, 2022).

We współczesnych relacjach neopostbipolarnych o chwiejnej równowadze wyraźna jest orientacja na transformację globalnego porządku międzynarodowego w „świat postamerykański” (wg definicji amerykańskiego politologa F. Zakarii). W pracy pod tym samym tytułem zwrócił uwagę na krytyczną dynamikę relacji pomiędzy starymi i nowymi aktorami na poziomie globalnym (Zakaria, 2008). W tym kontekście otwarta pozostaje kwestia ewentualnej reakcji innych państw na redukcję lub ewentualny zasadniczy przegląd roli i wpływów Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej. Oznacza to nic innego jak względną niestabilność i dalsze przesunięcia w restrukturyzacji całego współczesnego systemu stosunków międzynarodowych pod wpływem ewolucji transformacyjnej i zmian w świecie „polityki postmiędzynarodowej” (według J. Rosenau) (Rosenau, 1990).

Konsekwencją tego na współczesnym etapie ewolucji stosunków międzynarodowych „po zimnej wojnie” była tzw. druga zimna wojna. Termin ten jest używany od 2010 roku na określenie politycznej, gospodarczej, militarnej i innej konfrontacji pomiędzy Unią Europejską i Stanami Zjednoczonymi z jednej strony a Federacją Rosyjską z drugiej. Według Yu. Ryżowa, akademika Rosyjskiej Akademii Nauk, zasadnicza różnica współczesnej zimnej wojny polega na tym, że toczy się ona w warunkach nowego rodzaju konfliktów — wojen hybrydowych. W sierpniu 2015 r. On zauważył, że władze rosyjskie, rozpoczynając agresję na Ukrainę, wprowadziły Rosję w historyczną i strategiczną pułapkę, a II zimna wojna zbliża się do apogeum (Troyan & Kyrydon, 2020, 81). Pod koniec pierwszego ćwierćwiecza XXI w. ponownie rozpoczął się „sezon rywalizacji” Zachodu z Rosją o wpływy, szczególnie w Europie Wschodniej i na Bliskim Wschodzie. Otwartą pozostaje kwestia dalszej ewolucji całego systemu stosunków międzynarodowych w świecie neopostbipolarnym i kierunków jego transformacji z systemu konfrontacyjnego do systemu współpracy. Za istotne uważamy perspektywiczne podejście francuskiego politologa B. Badie do zrozumienia przyszłego porządku świata (Badie, 2019). W szczególności chodzi o tym, że „siłowa gra o władzę”, jaką jest wojna rosyjsko-ukraińska, jest beznadziejna i destrukcyjna. Współczesny porządek międzynarodowy nie może już być regulowany przez mały klub potężnych światowych graczy, którzy wykluczają słabszych, ignorują ich żądania oraz żądania sprawiedliwości i przestrzegania norm prawa międzynarodowego.

PODSUMOWANIE

Zasadniczo stosunki międzynarodowe post-bipolarne przeszły od konfiguracji monopolarnej do stopniowego projektowania wielobiegunowości typu neopostbipolarnego przez trzy dekady ewolucji. Jednocześnie współczesny system międzynarodowy zawierał potężne warunki wstępne zarówno do polaryzacji geopolitycznej, jak i przejścia na bardziej zrównoważone mechanizmy

globalnego zarządzania. Ale w horyzoncie czasowym końca pierwszej ćwierci XXI w. fakt oczywistych zmian tendencji transformacyjnych systemu neopostbipolarnych stosunków międzynarodowych na skutek narastania konfliktów, szczególnie pod wpływem destrukcyjnej siły wojny rosyjsko-ukraińskiej z lat 2014–2024, znalazł swój wyraz w przebiegu procesów międzynarodowych w procesie transformacji współczesnych stosunków międzynarodowych. Przeszli od stosunków postbipolarnych o charakterze konsensusu i współpracy „po zakończeniu zimnej wojny” (1991–2005) do stosunków coraz bardziej konfliktowych wraz z powrotem do nowej zimnej wojny (2006–2014), a dalej do stosunków neopostbipolarnych w warunkach wzrostu chaosu na arenie międzynarodowej, w szczególności pod zdecydowanym wpływem rosyjskiej agresji na Ukrainę, zwłaszcza po jej wejściu w fazę wojny na pełną skalę od 24 lutego 2022 r. Wojna rosyjsko-ukraińska obnażyła całą nieefektywność, fantomność i nadmierną biurokratyzację obecnego układu międzynarodowego i współczesnego międzynarodowego porządku prawnego.

We współczesnych warunkach kryzysów i wojen epoki neopostbipolarnej, „zmierzchu demokracji liberalnej” w konfrontacji z reżimami autorytarnymi i dyktatorskimi oznacza to nic innego jak względną niestabilność i dalsze zmiany w restrukturyzacji całego systemu stosunków międzynarodowych. Taki trend ma perspektywy z punktu widzenia doświadczeń historycznych, które wskazują nie tylko na obowiązkową wielość realnych podmiotów politycznych i alternatywny charakter światowego procesu politycznego, ale także krótkotrwały charakter jawnej dominacji jednego lub więcej graczy na arenie polityki światowej. Według wyników analizy I. Wallersteina zdolność państwa hegemonicznego do narzucania swojej woli innym głównym państwom jest ograniczona do 25–50 lat (Vallerstajn, 2003). Dziś wylaniają się i stopniowo zyskują na sile inne centra globalizacji, zwłaszcza ChRL i UE, a Rosja w obliczu ostrego konfliktu zbrojnego i sankcji dąży do stworzenia antyamerykańskiej / antyzachodniej koalicji. Wszystko to pozwala przewidywać, że w perspektywie strategicznej (15–20 lat) transformacja współczesnego systemu stosunków międzynarodowych będzie następować w kierunku kształtowania się policentryzmu, przy jednoczesnym zachowaniu potencjału konfliktotwórczego na poziomie globalnym, przestrzeniach regionalnych i poziomach peryferyjnych. Będzie to połączone z dążeniem niektórych potężnych graczy-podmiotów systemu międzynarodowego do dominacji w przypadku możliwego spadku lub zmniejszenia znaczenia geopolitycznego i geoeconomicznego innych aktorów międzynarodowych.

Bibliografia

- Badie, B.; 2019, *New Perspectives on the International Order. No Longer Alone in This World*, London: Palgrave Maximilian
- Bartosiak J.&Zychowicz, P.; 2023, *Wojna o Ukrainę. Wojna o świat*, Poznań: Rebis
- Bieleń, S.; 2021, *Turbulence in the Post-Cold War Era*, Warszawa: Publishing house of the University of Warsaw
- Bruszewski, M.&Kozubel, M.&Szopa, M.; 2023, *Wojna rosyjsko-ukraińska. Pierwsza faza*. Warszawa: Bellona
- Felshinsky, Y.&Stanczew, M.; 2022, *Blowing Up Ukraine: The Return of Russian Terror and the Threat of World War III*, London: Gibson Square
- Felshinsky, Y.&Stanczew, M.; 2015, *Trzeci wojna światowa. Bitwa o Ukrainę [The Third World War. Battle for Ukraine]*. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS
- Gi-Wook Shin; 2022, *In the Wake of Russia's Invasion of Ukraine, Korea Should Join Its Peers in Defending the Liberal International Order*. Retrieved from: <https://fsi.stanford.edu/news/wake-russia%E2%80%99s-invasion-ukraine-korea-should-join-its-peers-defending-liberal-international> (dostęp: 21.04.2024)
- Gorbulin, V. P. (ed.); 2017, *Svitova gibrydnaviyna: ukraïnskyi front [Global hybrid war: the Ukrainian front]*, Kyiv: NISD
- Haass, R. N.; 2008, *The Age of Nonpolarity. What Will Follow U.S. Dominance*; w: *Foreign Affairs*, May/June, vol. 87, No. 3, pp. 44–56
- Huntington, S. P.; 1999, *The Lonely Superpower*; w: *Foreign Affairs*, vol. 78, No. 2, pp. 35–49
- Ikenberry, J.; 2010, *The restructuring of the international system after the Cold War*; w: M. P. Leffler, O. A. Westad (eds.), *The Cambridge history of the Cold War*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 535–556
- Krauthammer, Ch.; 1991, *The Unipolar Moment*; w: *Foreign Affairs*, vol. 70, No. 1, pp. 23–33
- Kuźniar, R.; 2011, *Pozimnowojenne dwudziestolecie: 1989–2010. Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa, SCHOLAR
- Kuźniar, R.; 2022, *Zmierzchnoliberalnego porządku międzynarodowego 2011–2021*, Warszawa: SCHOLAR
- Kyrydon, A. M.&Troyan, S. S.; 2009, *Rosijsko-gruzynskiy konflikt serpnia 2008 roku: istoryko-politologichny yanaliz [Russian-Georgian conflict of August 2008: historical and political analysis]*; Kyiv-Rivne: RIS KSU
- Malkiewicz, A.&Szymaniec, P.; 2023, *Wojna nowego wieku? Agresja Rosji przeciw Ukrainie 2022–2023*, Tarnowskie Góry: Infort Editions
- Marcel H. Van Herpen; 2014, *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*, Lanham: Rowman & Littlefield
- Przebinda, G.; 2023, *Ostatnia wojna Putina. Rozprawa filologa z Rosją*. Kraków: Znak
- Rosenau, J.; 1990, *Turbulence in World Politics. A Theory of Change and Continuity*, Princeton: Princeton University Press
- Rüdiger von Fritsch; 2022, *Putins Krieg und die Folgen*, Berlin: Aufbau Verlage
- Shapovalova, O. I.; 2014, *b Systemny y perekhidvid Yaltyns'ko- Potsdams'ko yido postbipolyarnoyi systemy mizhnarodny khvidnosyn: nezavershena dekonstruktsiya [Systemic transition from Yalta-Potsdam to the post-bipolar system of international relations: unfinished deconstruction]*; w: *Naukovyy visnyk Diplomatychnoyi akademiyi Ukrainy pry MZS Ukrainy*, vyp. 20, pp. 94–107
- Shapovalova, O. I.; 2014, *The structural parameters of the post-bipolar system of international relations*; w: *Actual problems of international relations*, Release 119 (part I), Kyiv: KNU, pp. 34–51

- Sørensen, G.; 2006, What Kind of World Order?: The International System in the New Millennium; w: Cooperation and Conflict, vol. 41, No. 4, pp. 343–363
- Sullivan, J.&Bowman, B.; 2023, UN general assembly votes 141-7 for Russian forces to withdraw from Ukraine. Retrieved from: <https://www.fdd.org/analysis/2023/02/24/unga-votes-141-7-russian-forces-withdraw-from-ukraine/> (dostęp: 29.04.2024)
- Trojan, S.; 2014, Świat po zimnej wojnie: zasady ewolucji współczesnego porządku międzynarodowego; w: Ład światowy w perspektywie relacji transatlantyckich / redakcja naukowa Wojciech Gizicki. Lublin: Instytut Sądecko-Lubelski, s. 37–46
- Troyan, S.&Kyrydon, A.; 2020, Conceptual Fundamentals of Post-Westphalian International Relations; w: Roczniki Nauk Społecznych, t. 12 (48), No 4, p. 69–85
- Troyan, S.&Kyrydon, A.; 2021, International relations as a system and a discipline: From the westphalian to the post-westphalian world order; w: Studia Analizy Nauk Polityce, No 1, pp. 107–121
- Troyan, S. S.; 2023, Ukraińska pastka dla rosyjskiego Lewiafana [Ukrainian trap for the Russian Leviathan]; Kyiv: Nika-Centr
- Vallerstajn, I.; 2003, Tri oddelny khsluchaya gegemonii v istorii kapitalisticheskoy mir-ekonomiki (The three separate occasions in the history of the hegemony of the capitalist world-economy); w: Oykumena. Almanakhsravnitelny khissledovaniy politicheski khinstitutov, sotsialno-ekonomicheski khsistemit sivilizatsiy, vyp. 1, Kharkiv: Konstanta, pp. 160–169
- Wojczal, K.; 2023, To jest nasza wojna. Ukraina i Polska na wspólnym froncie. Warszawa: Prześwity
- Zakaria, F.; 2008, The Post-American World and the Rise of the Rest, New York-London: W.W. Norton & Company